

Կ. ՊՈԼՍԻ «ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ» ՀԱՆԴԵՍԸ (1919-1922 թթ.)

«Հայ սկաուտ» հանդեսը հրատարակվել է Կ. Պոլսում (1919-1922 թթ.) և Փարիզում (1929-1935 թթ.): Այն եղել է Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միության (ՀՍԸՄ) օրգանը: Ամսագրի խմբագիրը Կարո Ուշագլյանն էր, պատասխանատու տնօրենը՝ Հրաչյա Տեր-Ներսիսյանը, արտոնատերը Գառլո Շահինյանը: Աշխատակազմում ընդգրկված էին ՀՍԸՄ-ի անդամներ, անվանի մարզիկներ, մարզական վերլուծաբաններ՝ Հակոբ Քիսյանը, Վահրամ Ա. Փափազյանը, Աիսակ Նալբանդյանը և այլք: Ամսագիրը Կ. Պոլսում հրատարակվել է Օ. Արզումանյանի, «Ք. Քեչիշյան որդի», «Մասիս», «Պահլի եղբայր» տպարաններում: Ամսագրի առաջին համարի «Մեր գործը (1 նոյ. 1918 - 1 հոկտ. 1919)» հաշվետվության մեջ ներկայացվում են, թե ինչպես են հիմնադրվել ՀՍԸՄ-ն ու «Հայ սկաուտը». «Զինադարի առաջին օրերուն, երբ հայութիւնը արիւնի մկրտութենէն տակաւին մոր դուրս էր եկեր... խումբ մը երիտասարդներ հավաքուեցանք Գրիգոր Յակոբեանի կոչին վրայ՝ կազմելու համար ՀՍԸՄ-ն: Առաջին նիստը գումարուեցաւ 1 նոյեմբեր 1918 9 հոգիի ներկայութիւնով, որոնք հրաշքով մը աւերի ճիրաններէն դուրս մնացած էին և որ նախկին սիրահարներ ու մասնագէտներ էին մարզանքի և սքօրի կեանքին»: Ժողովում որոշում են ընդունում «լայն և պարզ ծրագրով մը սկսիլ մարմնակրթականի գործը և զայն մտցնել դպրոցներէ և հիմնելի որբանոցներէն ներս»<sup>1</sup>: Այդ մասին վկայում է նաև ՀՍԸՄ-ի նախագահող հիմնադիրներից Հակոբ Սիրունին. «Առաջին հաւաքումին կային Գրիգոր Յակոբեանէ և ինծմէ զատ՝ Լևոն Յակոբեանը, Հայկ Ճիգմէճեանը, Գառլո Շահինեանը և Տիգրան Խոյեանը, որոնց շուտով պիտի գային աւելնալ քանի մը ուրիշներ ալ, ինչպէս Յովհաննէս Հինդլեան, Ժիրայր Խօրասանճեան, Վահրամ Փափազեան և Գրիգոր Սերճանօֆ: Այդ առաջին հաւաքման մէջ իսկ հիմը դրուեցաւ ՀՍԸՄ-ին:

<sup>1</sup> «Հայ սկաուտ», 1919, թիվ 1, էջ 7:

ՀԱՐՄ-ն... ծնունդն էր իրական պահանջի մը, և կրցեր էր առինքնել ամբողջ հայ երիտասարդութիւնը Պոլսոյ և գաղութներու մէջ»<sup>2</sup>:

ՀԱՐՄ-ի հիմնական նպատակն էր՝ կազմակերպել սկաուտական խմբեր, որոնցում ընդգրկված հայ պատանիները մարզվելու էին «մարմնով և հոգիով»<sup>3</sup>: «Մեր գաղափարականը» խմբագրականում քվարկված են ՀԱՐՄ-ի հետապնդած խնդիրները. «Մենք կուզենք... պատրաստել անհատներ, որոնք կարող ըլլան ապագայ քաղաքակիրթ աշխարհի հարուստներուն դիմագրաւելու: Մենք կուզենք պատրաստել օրինապահ, բայց ոչ ստրուկ մարդը, տալ անոր առողջ և կորովի մարմին և ուղղադատ միտք: Մեր գաղափարականն է՝ պատրաստել առողջ սերունդ մը մոր հայրենիքին համար»: Հայ սկաուտը պետք է լինի լավատես, հուսադրող, վստահելի և կարգապահ անհատ, որին «կարենայ յանձնուիլ և յանձնել հայրենիքի շահերը» (1919, թիվ 1, էջ 3-9)<sup>4</sup>: Հայ սկաուտի նշանաբանն է՝ «Բարձրացի՛ր, բարձրացու՛ր», իսկ նպատակը՝ «բարձրանալ հոգիով, միտքով և մարմնով»: Հակոբ Քիսյանի կոչում՝ ուղղված հայ սկաուտներին մատնանշվում են նրանց առջև դրված խնդիրները. «Ուշադրութեամբ դիտէ, հայ սկաուտ, ճակատդ զարդարող միտալը՝ վրան Արարատի յուշարձանը: Ան կը խորհրդանշէ հայը, հայը, որ կանգուն մնացած է միշտ, հակառակ թշնամիներու տեսական հաւածանքին ու քարոյին: Յարգանքով ու երկիւղածութեամբ կանգնէ այս մեծ յուշարձանին առաջ և միտքդ դիր կատարել անոր արձակած պատգամը: Քու իտէալդ պէտք է ըլլայ ո՛չ միայն բարձրանալ, այլ նաեւ բարձրացնել» (1919, թիվ 4, էջ 51-52): Հայ սկաուտներն ու հայ արիւնները պիտի կարողանային դիմակայել փորձություններով, ցեղասպանության սարսափներով, դեռեւս շարունակվող կռիվներով լեցուն ժամանակաշրջանի մարտահրավերներին: Թեև 1918 թ. հոկտեմբերի 30-ին Մուդրոսում զինադադար էր կնքվել Անտանտի երկրների և Առաջին համաշխարհային պատերազմում պարտվող կողմ ճանաչված Թուրքիայի

<sup>2</sup> Սիրունի Հ., Ինքնակենսագրական նոթեր, Ե., 2006, էջ 204, 208:

<sup>3</sup> «Հայ սկաուտ», 1919, թիվ 1, էջ 7, «Հայ սփյուռք հանրագիտարան», Ե., 2003, էջ 680-681:

<sup>4</sup> Սյուսիետե «Հայ սկաուտ» հանդեսից կատարված մեջբերումները աղբյուրներով տեքստում կտպագրվեն փակագծերի մեջ:

միջև՝ վերջինիս առջև որոշակի պարտավորություններ դնելով Հայաստանի Հանրապետության հետ պատերազմական գործողությունների մեջ չմտնելու առումով, բայց զինադադարը ժամանակավոր ու խաբուսիկ էր<sup>5</sup>։ Կրկին վտանգված էր հայ ժողովրդի խաղաղ գոյակցությունը։ Նման քաղաքական հանգամանքներում լիովին տեղին էին Եղեռնից մազապուրծ եղած հայ երիտասարդների հայրենասիրական մղումները ՀՍԸՄ-ի ստեղծման, աճող սերնդին մարտունակ դարձնելու և հայեցի դաստիարակություն տալու ուղղությամբ։ Բնութագրական է Տ. Չիթունու «Վերցու՛ր ձեռնոցդ, հա՛յ արի» արձակ բանաստեղծությունը, որ տպագրված է «Հայ սկաուտ» հանդեսում։ Այնտեղ կոչ է արվում պաշտպանել Հայաստանի պատիվը այնպես, ինչպես վայել է Գայլ Վահանների ու Դավիթ Բեկերի ժառանգորդներին. «Հայ արի, վերցու՛ր երեսիդ նետուած կարմիր ձեռնոցը. բարձրացի՛ր Արարատեան վեսութիւնով, բարձրացու՛ր կոխոտ պատիւը Մայր Հայրենիքիդ։ Յուցու՛ր, թէ դուն սերունդն ես Տրդատներու՝ որք Հռոմի կրկեսները պակուցի՛ն, Արշակներու, որ Շապուհները դողացուցին։ Ճշդէ՛ որ դուն ես հայրն ու մոր ծնունդը Գայլ Վահաններու, Դաւիթ-Միւրներու, Սասունցի Յովնաններու և մոր Դաւիթ-Բէկերու, Անդրանիկ-Մուրատներու։ Վերցու՛ր ձեռնոցը, բարձրացու՛ր դրօշը հայ անկախութեան, տնկէ՛ մոր Եռագոյնը աճիւնագարդ հայ դրախտին մէջ» (1919, թիվ 1, էջ 14)։ ՀՍԸՄ-ն տարբեր հողավածներում անդրադառնում է հայ ընտանիքներին հետաքրքրող այն հարցին, թե որքանով է նպատակահարմար մեզանում հիմնել նաև աղջիկ սկաուտների կազմակերպություններ։ Օրինակ՝ «Աղջիկ սկաուտ» վերնագրով նյութում կա մույնիսկ ՀՍԸՄ-ի պաշտոնական պատասխանը. «Երբ կը կազմենք մարդը, բնական է, որ պիտի պատրաստենք ամոր համար կինը։ Պէտք է աշխատինք, որ... ծնողքներ պատիւ համարին իրենց աղջիկները այդ կազմակերպություններու անդամագրելը» (1919, թիվ 1, էջ 9)։ Պատվաբեր է անդամակցել ՀՍԸՄ-ին, քանի որ այն, ելնելով ժամանակաշրջանի հրամայականից և հայապահպանության, հայրենիքը հզորացնելու նպատակից՝ փորձելու էր դառնալ հայ ժո-

<sup>5</sup> Կիրակոսյան Ջ., Երիտթուրքերը պատմության դատաստանի առաջ, հ. 2, Ե., 1983, 88-145, «Հայոց պատմություն. հիմնահարցեր» Ե., 2000, էջ 250-257, 372-375, 380-385։



ղովրդի տարբեր հատվածները միմյանց միացնող գոտի: Այս գաղափարն արտացոլված է 1919 թ. դեկտեմբերի 16-ի «Հայ սկաուտի» թիվ 4-ի՝ «ՀՄԸՆ-ն իբր միութեան գոտի» խմբագրականում: Այնտեղ նշված է. «ՀՄԸՄ-ն՝ ըլլալով զուտ առողջապահական, ցեղին ֆիզիքականին հետ առնչութիւն ունեցող և միեւնոյն ատեն միջազգային կապ ստեղծող միութիւն մը, հակառակորդները կամ տարակարծիքները իրարու պիտի միացնէ խաղաղաշտին, մարզարանին կամ մրցումներու մէջ, տարբեր հոսանքի պատկանող անձեր, հոն, կողք-կողքի պիտի պաշտպանեն իրենց մրցանիշը և ցեղին ֆիզիքական ազնուացման գաղափարը»: Կարևորելով իր առջև դրած նպատակները՝ ՀՄԸՄ-ն որդեգրում է բնույթով համազգային ծրագիր, որը «վաւերացուած է Ազգային կեդրոնական վարչութեանէն և կը վայելէ ազգին ուժերուն հովանաւորութիւնը և Ազգային ու Անհատական վարժարաններու վարչութիւններու համակրանքը»: Պատճառն ըստ «Հայ սկաուտի», այն է, որ իրենք «կեցած են անխտրական հողի վրայ, անկախ կուսակցական նկատումներէ: Մեզի համար արժէք ունի ամէն անհատ ինչ յարանուանութեան և ինչ կուսակցութեան ալ պատկանի» (1919, թիվ 1, էջ 3): Հանդեսը ճշմարիտ հայրենասիրութիւնն է համարում ՀՄԸՄ-ին սատարելը և օգնելը, քանի որ համահայկական կառույցը ցանկանում է պատրաստել «առողջ ու տոկուն երիտասարդութիւն մը, պատրաստ նուիրուելու հայրենիքի վերաշինութեան մեծ գործին, պատրաստ՝ հայրենիքի պաշտպանութեան, նախանձախնդիր՝ անոր բարձրացման ու զօրացման»: Ավերված հայրենիքի վերականգնման համար անհրաժեշտ են հուժկու բազուկներ, հզոր կամք և անխոնջ աշխատանք: «Մարմնակրթանքն ու սքօրներն են, որ պիտի կարենան այս բարեմասնութիւններով օժտուած անհատներ պատրաստել»: Այստեղից արվում է հետևություն, թե «ամէն հային համար հայրենասիրական պարտք մըն է քաջալերել մարմնակրթական շարժումը» (1919, թիվ 3, էջ 41 – 42): 1920 թ. ընթացքում լույս տեսած հոդվածներում այս միտումը առաջնային է դառնում և շարունակ մատնանշվում է, թե հայրենիքը հայ սկաուտի կարիքն ունի, թե հայ սկաուտները պիտի ոչ միայն երկիրը վերակառուցեն, այլև պիտի լինեն հայրենիքը պաշտպանող բազուկներ: Հայն այսօր պատասխանատվություն է ստանձնում կազմել «հայրենիք մը և բարգաւաճեցնել զայն:

Այսօր իսկ կը լսենք հայրենահրաւեր փողը... Աւերակ է այդ երկիրը, դուն քու բազուկներովդ պիտի կերտես անոր աւերակ գիւղերն ու քաղաքները, հա՛յ սկաուտ: Ամլացած են դաշտերն ու պարտէզները, դուն արգասաբեր պիտի դարձնես անոնք քու քրտինքովդ: Քեզի կ'սպասեն Չայն ու Չայաստանը»: (1920, թիվ 15, էջ 234): Սակայն ոչինչ չարժե անգամ բարգավաճ հայրենիքը, եթե «չունի զինք պաշտպանող բազուկներ», եթէ չենք ուզեր տնտեսապէս և քաղաքականապէս գերուիլ ուրիշներէ, գիտակից քաղաքացիութեան ոգի ներարկենք մեր պատանիներուն, զրահապատ ֆիզիքականով օժտենք զանոնք: Անոնք բազուկներով ցանկապատ հիւսենք հայրենիքին շուրջ» (1920, թիվ 5, էջ 65):

ՀԱՇՄ-ն իր նպատակներն ու կատարած աշխատանքները ժողովրդին ներկայացնելու համար որոշում է Կ. Պոլսում 1919 թ. հոկտեմբերի 25-ից հրատարակել «Չայ սկաուտ» պաշտոնական հանդեսը (1919, թիվ 1, էջ 14): «Չայ սկաուտն» ուներ Ակաուտական կյանք, Սկաուտական և մարզական շարժումը Չայաստանի մեջ, Ակաուտական գիտելիք, Ակաուտական խաղեր, Սկաուտի նամակներ, Ակաուտական լուրեր, Մարզական կյանք, Թղթակցություններ գալառներից, Խորհուրդներ սկաուտներին, ինչպես նաև Նախնական և Ամմիջական ծանոթությունների և ՀԱՇՄ-ի գործունեության լուսաբանմանը նվիրված բաժիններ: Առավել արժեքավոր են հանդեսում տպագրված՝ վերոնշյալ ոլորտին վերաբերող լուրերը և հոդվածները: Վերջիններից հիշատակության են արժանի Ս. Ուզունյանի «Մարմնակրթության բնախոսությունը», Վ. Փափազյանի «Ատլետիզմ» և Ս. Նալբանդյանի «Անցյալ հուշերես» հոդվածաշարերը: «Ակաուտական կյանք» և «Ակաուտական գիտելիք» բաժիններում պարբերաբար և հանրամատչելի ձևով «Չայ սկաուտը» պատկերացում է տալիս սկաուտական շարժման, սկաուտի վարքագծի կանոնների և պարտականությունների մասին: «Ակաուտիզմը մասնաւորաբար 11-15 տարեկան տղոց համար է: Այսօր, հաստատուած է թէ քաղաքներում 11-15 տարեկան պատանիները կը սիրեն կանոնաւորուած ազատութիւնը, որ կը կազմէ սկաուտիզմի հիմը», - գրում է «Ակաուտիզմի մասին» թարգմանական նյութում Պ. Շապոյանը (1920, թիվ 15, էջ 235- 238): Նա մեկ այլ՝ «Ակաուտի կյանք. սկաու-

տիզմ» հողվածում ընթերցողներին տեղեկացնում է, որ սկաուտական խմբեր են գործում աշխարհի քաղաքակիրթ բոլոր երկրներում, քանի որ սկաուտությունը պատանիների համար անհրաժեշտ ու հիմնական դաստիարակություն է համարվում: Հեղինակի համոզմամբ սկաուտիզմը ջանում է «երիտասարդին տալ բարոյական, մտաւորական և ֆիզիքական գործնական դաստիարակութիւն մը: Ընտանեկան և դպրոցական դաստիարակութիւնները կը միանան անոր և կը պատրաստեն ապագայի իտեալ մարդը» (1919, թիվ 3, էջ 34): Սկաուտական շարժումը բնութագրելու տեսանկյունից ուշագրավ է Հ. Հինդլյանի «Ի՞նչ է սկաուտությունը իր հիման մեջ» հոդվածաշարը: Այստեղ նա փորձում է տալ այդ և հարակից հարցերի պատասխանները՝ օգտվելով օտար աղբյուրներից: Հեղինակը պարզաբանում է, որ սկաուտը (scout) անգլերեն բառ է և նշանակում է սահմանագլուխը պաշտպանող զինվոր ու մշտաբերուն, զգայարանները լավ մարզած կտրիճ: Սկաուտությունը մանկավարժական նոր ուղղություն է, որի հիմնադիրը անգլիացի գորավար Ռոբերտ Բաունելն է: Կարևորելով դաստիարակության դերը մարդու կյանքում և դժգոհ լինելով վերջինիս ավանդական մեթոդներից՝ Ռ. Բաունելը դրանք արմատական բարեփոխումների է ենթարկել: Սկաուտությունն ունի որոշակի սկզբունքներ և դրանց հիման վրա մշակված միջոցներ, որոնցով հասնում է իր առջև դրված նպատակներին, այսինքն՝ մի կողմից՝ նորահաս սերունդը «ազնուացնել և քաղաքակրթութեան արդի պահանջներուն համեմատ շինել ֆիզիքական և բարոյական կարգ մը բարեմասնութիւններով օժտելով զայն», մյուս կողմից՝ տղաների դաստիարակության գործը պետք է հիմնել՝ ելնելով նրանց բնախոսական-հոգեբանական պահանջմունքներից: Պետք է «տղան դաստիարակել՝ զայն հրապուրող միջոցներով» (1919, թիվ 2, էջ 20-22): Ընդ որում, սկաուտական շարժումն, ունենալով ընդհանուր սկզբունքներ և մեթոդներ, պիտի յուրահատուկ գծերով առանձնանա ամեն ազգի համար. «Սկաուտիզմը կը ջանայ լաւ զինուորներ կազմել. նամանաւանդ ան կը կազմէ վստահելի և լաւ քաղաքացիներ»<sup>6</sup>: Հայրեն-

<sup>6</sup> Բաունել Ռ., Սկաուտական շարժումը և ապագա քաղաքացին, «Հայ սկաուտ», Կ. Պոլիս, 1919, թիվ 2, էջ 19-20:



նիքի վերաշինության գործում ՀՍԸՄ-ի հույսը երիտասարդության վրա է. «Ձանաճ առողջ ու զուարթ, ծեռներեց և կորովի երիտասարդութիւն մը պատրաստել» (1919, թիվ 3, էջ 42): Սկաուտական շարժումը մեզանում հիմնելու ՀՍԸՄ-ի ջանքերը կարճ ժամանակում տալիս են գոհացուցիչ արդյունքներ: Մեկ տարվա ընթացքում ՀՍԸՄ-ն 25 մասնաճյուղ է բացում Կ. Պոլսում և շրջակա մի շարք գավառներում, հայկական ուրոշ գաղթօջախներում և իր մարզիչներից չորսին ուղարկում է Հայաստան, որտեղ նույնպես պետական հոգածության ներքո ցանկանում են հիմնել ու զարգացնել սկաուտական շարժումը՝ ոգևորվելով ՀՍԸՄ-ի հաջողություններով և ծեռքերումներով: «Հայ սկաուտ» հանդեսը ամենդմեջ լուսաբանում է այս գործընթացները Թուրքիայում, Հայաստանում և հայկական գաղթօջախներում՝ փորձելով դառնալ ՀՍԸՄ-ի մասնաճյուղերն իրար կապող կամուրջ: Այդ կարգի նյութերը կարելի է համարել ժամանակագրային բնույթի: Դրանցով հնարավոր է կազմել, օրինակ՝ Հայաստանի առաջին Հանրապետությունում սկաուտական կազմակերպության հիմնադրման ու գործունեության ժամանակագրությունը (1919, թիվ 3, էջ 33, էջ 41, 1920, թիվ 5, էջ 75, թիվ 9, էջ 137, թիվ 16, էջ 249, թիվ 19-20, էջ 289, 304-306 և այլն) ըստ այդմ, 1919 թ. դեկտեմբերի 1-ի համարում լուր է տպագրվել այն մասին, որ Երևանում կազմվել է հայ արիների առաջին խումբը, և Հայաստանի վարչապետ Ա. Խատիսյանին առաջարկվել է գլխավորել այն, իսկ սկաուտապետ Հ. Նազարյանի ցանկության հիման վրա հարաբերություններ են հաստատվել ՀՍԸՄ-ի հետ: Հայաստանի կրթության և արվեստի մինիստրության բժշկա-առողջապահական բաժնի պետ Հ. Արծրունու դիմում-խնդրանքին ի պատասխան՝ ՀՍԸՄ-ն Երևան է ուղարկել երեք մարզիչ (Վահան Չերազ, Տիգրան Խոյան, Օննիկ Յազմաճյան), որոնք միացել են այնտեղ արդեն աշխատող իրենց մյուս մարզիչ ընկերոջը՝ Եզնիկ Քաջունուն: Հայաստանի լուսավորության նախարարությունը և խորհրդարանը աջակցել են սկաուտական շարժմանը՝ գիտակցելով ու համակարծիք լինելով ՀՍԸՄ-ի հետ ռազմավարական նշանակության այն հարցում, որ սկաուտիզմը նպաստում է հայոց նորաստեղծ բանակի հզորացմանը: Իսկ բանակը «ազգի մը զրահն է... Ան է, որ կը պարտադրէ ազգերուն յարգել ուրիշ ազգերը, ճանչնալ անոնց իրաւունքը:

Արդար իրաւունք մը բանակով մը կարելի է պաշտպանել: Հայ քաղաքացի, վճարէ բանակին քու պարտքդ, որ չլսես քու զաւակներուդ ստրկութեան ձայնը և քու աղջիկներուդ բռնաբարումի աղտը» (1920, թիվ 8, էջ 121): Բանակի կայացմանը և սկաուտական շարժման զարգացմանը նպաստում էին ՀՍԸՄ-ի Կ. Պոլսի կենտրոնական վարչութեան և Հայաստանի համապատասխան կառույցների ջանքերով անցկացվող համահայկական մրցումներն ու օլիմպիական խաղերը: Որոշվում է համատեղ ուժերով սկիզբ դնել Մասյաց խաղերին, որոնք հայկական եռագույնի ներքո պիտի անցկացվեն կամ Արարատյան, կամ Ավարայրի դաշտավայրերում: Դրանց ընթացքում հայ սկաուտները պիտի մրցեն ոչ միայն օլիմպիական, այլև՝ ազգային խաղերում: Մրցումներում հաղթողները պիտի պարգևատրվեն «Մասյաց քաջեր» պատվանշաններով (1920, թիվ 8, 132-134):

«Հայ սկաուտ» հանդեսը վերլուծական հոդվածում ուրախությամբ արձանագրում է ՀՍԸՄ-ի մասնաճյուղերի նվաճումները. «Մենք որոշեցինք խօսքէն աւելի գործ ցույց տալ առանց աղմուկի... Մեր ուշադրութեան զլիաւոր առարկան եղաւ կազմակերպել սկաուտական խումբեր...: Քիչ ատենին մէջ զգալի թիւ մը ունեցանք այս ուղիով»: ՀՍԸՄ-ն հիմնել է 10-ից ավելի մարզարան. կազմակերպել է ֆուտբոլային մրցաշարեր օտարերկրյա պետութիւնների սկաուտական թիւների հետ, նաև՝ թենիսի, բասկետբոլի ու դաշտային խաղերի մրցումներ, «ուր երիտասարդութիւնը կրթիչ և մաքուր ժամանցներ ունեցած է՝ դուրս գալով սրճարաններու և գինետոներու ապականիչ մթնոլորտէն»: Սկաուտական շարժման շնորհիվ բազմաթիվ թուլակազմ երիտասարդներ ձեռք են բերել քաջ առողջութիւն, ինքնավստահութիւն և առաջնորդի ընդունակութիւններ:

Մարզական հաջողութիւններին զուգընթաց հայ սկաուտները զբաղվել են բարեգործությամբ: Օրինակ՝ նրանք «Ղազաթիոյ եկեղեցւոյ շրջափակին և Սկիւտարին մէջ» բացել են առաջին անվճար դեղատունը և շարժական հիվանդանոցը, որտեղ երկու ամսվա ընթացքում խնամել են 1500 գաղթականի: Ակյուտարում նրանք մասնակցել են որբահավաք աշխատանքներին: «Գաւառներէն մեր մասնաճիւղերէն եկած լուրերն ալ ոգեւորիչ են: Հոն ևս կը սարքեն մրցումներ և խաղեր,



որոնք յոյս և քաջալերանք կուտան տարագրութենէ վերադարձած բեկորներուն», - շարունակում է պատմել «Հայ սկաուտը»: Նրա կարծիքով ՀՍԸՄ-ի մասնաճյուղերի բացումը և սկաուտական շարժման տարածումը պայմանավորված էր դրա անհրաժեշտությամբ: Խթանիչ համագամանքներից էր այն, որ մուտքի գումար և անդամավճար չէին վերցնում կարիքավորներից, որոնց ՀՍԸՄ-ն տրամադրում էր հագուստ և մարզագգեստ: «Չենք ըսեր թէ բոլորովին անթերի է մեր գործը», բայց կարճ ժամանակի համար «արդիւնքն ինքնին շատ մեծ է: Մենք նոր ուժ և կորով կ'առնենք աւելի լայն քայլեր անելու դէպի առաջ մեր ազգային վերածնունդի արշալոյսը առողջ և պողպատէ սերունդով մը դիմաւորելու համար», - վերոնշյալ խմբագրականը եզրափակում է «Հայ սկաուտը» (1919, թիվ 1, էջ 7-9): Ակաուտական շարժումը շարունակում է ընդլայնել շրջանակները և մեծացնել ձեռքբերումները: Ասենք՝ 1919 թ. դեկտեմբերի 16-ի համարում ներկայացված «Իզմիրյան թղթակցությունը» տեղեկացնում է Իզմիրում գործող հայ սկաուտների «քաջաց բանակի» մասին: Հեղինակ Ձավեն Հաթեթյանը գրում է, թե իսկական քաջերի բանակ է Իզմիրի սկաուտական 8-րդ բանակը, որտեղ ընդգրկված են ազգային կենտրոնական որբանոցի 50 որբ Բաֆֆի Կյուրճյանի շնորհիվ: Եղեռնից մազապուրծ եղած այս պատանի որբուկները վերածվել էին քաջարի, բարեսիրտ ու կարեկից հայ արիների (1919, թիվ 4, էջ 50): Հայ սկաուտները մասնակցել են 1919 թ. օգոստոսի 31-ին անցկացված օլիմպիական տարեկան խաղերին և արժանացել «օտար զինուորական պետերու իրական գնահատումի» (1919, թիվ 1, էջ 8): «Հայ սկաուտի» լուրերի բաժնում գետեղված մեկ այլ թղթակցությունից պարզվում է, որ ՀՍԸՄ-ն 3 ներկայացուցչով (Արտաշես Գավանդյան, Ժիրայր Խորասանճյան, Գրիգոր Հակոբյան) մասնակցել է 1919 թ. հոկտեմբերի 7-ին անգլիական սկաուտական կենտրոնականում գումարված սկաուտական միջազգային ժողովին (նույն տեղում, էջ 16): ՀՍԸՄ-ն արդեն 1920-ին մտածում է նոր հիմքերի վրա դնել սկաուտական շարժումը, քանի որ կազմակերպությանն անդամակցողների քանակը գնալով աճում էր: «Հայ սկաուտը» անդրադառնում է այդ ուղղությամբ ՀՍԸՄ-ի գործադրած ջանքերին: Հանդեսում տպագրված լուրերից մեկում Արշակ Հակոբյանը պատմում է ՀՍԸՄ-ի սկաուտական

հանձնախմբի՝ 1920 թ. հունիսի 20-22-ին կայացած երկրորդ նիստի և այնտեղ ընդունված որոշումների մասին: Դրանք էին. «Սկաուտական խումբերը հինգ խմբակ է աւելի չեն կրնար պարունակել, սոյն սկաուտական խումբերը կունենան՝ անջատ սկաուտական խորհուրդներ, կազմուած խումբին տասնապետներէն և փոխխմբապետներէն և որոնց կը նախագահէ խմբապետը: Սկաուտական խորհուրդին գործն է կազմակերպել խումբը, զբաղիլ անոր մասնագիտական (թէքնիք) գործերով, ապահովել կեդր. յանձնախումբին կողմէ՝ գալիք հրահանգներուն կիրարկումը, որոշել կիրարկման եղանակը, կազմակերպել արշաւներ և դասախօսութիւններ, պատրաստել տեղեկագրեր եւ այլն: Սկաուտական խորհուրդի մէջ վէթօի իրաւունք ունի խմբապետը, որ կ'ստորագրէ բոլոր հրամանները և տեղեկագրերը: Սկաուտական մօտիկ խումբեր կը կազմեն շրջան մը: Յետ այսու, տասնապետի, փոխխմբապետի աստիճաններն ու պաշտօնները պիտի անջատուին» (1920, թիւ 17-18, էջ 287): 1920 թ. «Հայ սկաուտի» հաղորդած հավաստի տվյալներով «սկաուտներու ներկայ թիւն է՝ Պոլիս՝ 200, Իզմիր՝ 300, Կահիրե և Սլեքսանդիա՝ 200, Բօր-Սայիտի գաղթավայրու մէջ՝ 250: Այժմ ՀԲԸՄ Սերսիմի և Տօրթ Եօլի որբանոցներուն սկաուտներու թիւը 300 է: Վերջերս Ադանայի մէջ կազմուած է սկաուտական սպայակույտ մը» (1920, թիւ 5, էջ 73-74), որի հաջողութիւններով շատ է հպարտանում «Հայ սկաուտը»՝ լուրերի բաժնում պատմելով Աբգարյան վարժարանի սրահում նրանց կազմակերպած ցուցադրական հանդես-մրցույթի մասին (1920, թիւ 15, էջ 243-244): Հրատարակութեան առաջին տարում արդեն հանդեսի «Նամականի» բաժնում բազմաթիւ նամակներում հայ սկաուտների ծնողները, անվանի սկաուտները և մտավորականները ողջույնի ու շնորհակալութեան խոսքեր են հղում «Հայ սկաուտին» և ՀՄԸՄ-ին: Օրինակ՝ ՀԲԸՄ վարժարանների սկաուտների վարիչ Համազասպ Փանոսյանը գրում է. «Ուրախութեամբ ստացայ ՀՄԸՄ «Հայ սկաուտ» պաշտոնաթերթը: Ուրախալի, մանաւանդ խիստ գովելի է հայութեան մէջ սկաուտական այս շարժումը տեսնել» (1920, թիւ 5, էջ 73-74): Զավեն Հաբեթյանի նամակում կարդում ենք, թե առանց «Հայ սկաուտի» որևէ սկաուտ «չպիտի ունենար ճշմարիտ առաջնորդ մը, որ իրեն ցուցնէր իր ընթանալիք ուղիղ ճամփան»: Նրա կարծիքով ՀՄԸՄ-ն

առաջնորդում է դեպի «բարոյականի Արարատը անմահ ցեղի մը քաջ  
զավակները» (1919, թիվ 2, էջ 23): ՀԱՐԱՄ-ն նույնպես «Հայ սկաուտի»  
էջերում մատնանշում է իր հիմնական նպատակը, որի իրագործման  
համար կոչ է անում բոլոր մասնաճյուղերին գործել միասնաբար և հա-  
նուն հայրենիքի շահերի սկսել «շատ լուրջ, շատ ծանր գործ. տեղափո-  
խել ժողովուրդ մը, ազգ մը գերութեան երկրէն դէպի անկախ հայրե-  
նիք... Ոչ մէկ առթիւ սկաուտական կազմակերպութիւններս այնքան օգ-  
տակար պիտի կրնանք ըլլալ, որքան մեր ժողովուրդին մնացած բեկոր-  
ները դէպի Երկիր առաջնորդելու պարագային» (1920, թիվ 11, էջ 169:)

**МАРИАМ ОВСЕПЯН**  
**ИИ. НАН РА**

**ЖУРНАЛ „АРМЯНСКИЙ СКАУТ“, ИЗДАВАЕМЫЙ В  
КОНСТАНТИНОПОЛЕ В 1919-1922 гг.**

**РЕЗЮМЕ**

Журнал „Армянский скаут“ в своих публикациях давал пред-  
ставление о скаутизме, о скаутском движении, о правилах пове-  
дения скаутов и об их обязанностях. Журнал способствовал  
патриотическому воспитанию молодежи и обучению принципам  
здорового образ жизни. Журнал „Армянский скаут“ связывал  
воедино армянские скаутские организации действующие в Тур-  
ции, Армении и других странах мира. „Армянский скаут“ осве-  
щал деятельность и спортивные мероприятия, проводимые этой  
организацией. С помощью этого журнала можно составить хро-  
нологию деятельности скаутской организации в Республике Ар-  
мения в 1918-1920 гг.